

Голєв О. Є.

<https://orcid.org/0000-0002-4966-978X>

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У ЗАСТОСУВАННІ КОНСТИТУЦІЇ ЯК АКТА ПРЯМОЇ ДІЇ

Однією з умов ефективної взаємодії між органами судової влади та Конституційним Судом України є чітке визначення та розмежування їхніх повноважень під час застосування Конституції України як акта прямої дії. Це дасть змогу уникнути дублювання повноважень, а відтак сприятиме забезпеченню злагодженої діяльності зазначених органів та правової визначеності. Тому у статті досліджено проблеми, пов'язані з розмежуванням повноважень органів судової влади та Конституційного Суду України під час застосування Конституції України як акта прямої дії.

Значну увагу приділено змінам до Конституції України 2016 року (щодо правосуддя) та реформі процесуального законодавства наприкінці 2017 року. Ці зміни запровадили новий механізм безпосереднього застосування органами судової влади Конституції України і, як наслідок, сформували нові виклики не тільки у взаємодії органів судової влади та Конституційного Суду України, але й у розмежуванні їхніх повноважень. У контексті цих змін автор обґрунтовує різницю між повноваженнями з перевірки правових актів на суперечність, відповідність Конституції України та конституційність, у зв'язку з чим виокремлено характерні риси реалізації цих повноважень: підстави, уповноважений суб'єкт, правові наслідки. На підставі цього зроблено спробу сформулювати власне визначення відповідних повноважень.

Доведено необхідність переглянути позицію про те, що органи судової влади наділені повноваженнями визнавати такими, що не відповідають Конституції України, акти, щодо яких Конституційний Суд України не здійснює перевірки в межах конституційного провадження.

Ключові слова: конституційність, відповідність Конституції, суперечність Конституції, правосуддя, конституційне провадження.

Постановка проблеми. Однією із засад Конституції України (далі – Конституція або Основний Закон) є закріплення принципу її прямої дії. Національна формула прямої дії Конституції розкривається через положення про те, що її норми є нормами прямої дії, а звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Основного Закону гарантується¹. Для реалізації цієї засади на органи судової влади покладається обов'язок в усіх необхідних випадках застосовувати Основний Закон як акт прямої дії. Ефективність виконання такого обов'язку залежить від різних чинників. Наприклад, С. Різник виділяє конструктивну взаємодію Конституційного Суду України (далі – Конституційний Суд) та Верховного Суду як між собою, так і з суддями судів

різних спеціалізацій та інстанцій². Однією з умов ефективності такої взаємодії є розмежування повноважень зазначених суб'єктів, що дасть змогу уникнути їх дублювання. Як наслідок, це сприятиме правовій визначеності та злагодженій діяльності, яка має на меті утвердження Конституції як акта прямої дії. Тому не випадково В. Лемак серед проблем безпосереднього застосування Конституції виділяє розмежування конституційних повноважень Конституційного Суду і судів системи судоустрою. Останні застосовують норми Конституції безпосередньо, однак з урахуванням і тих норм Конституції, які розмежовують повноваження органів судової влади та Конституційного Суду³.

² Сергій Різник, «Застосування судами України презумпції конституційності під час здійснення правосуддя», у *Застосування судами Конституції України: доктрина і практика* (Київ: ВАІТЕ, 2022), 227, <https://cutt.ly/I5zOHqc>.

³ Василь Лемак, «Безпосереднє застосування судами Конституції України: основні проблеми», у *Застосування судами Конституції України: доктрина і практика* (Київ: ВАІТЕ, 2022), 79, <https://cutt.ly/I5zOHqc>.

¹ Верховна Рада України, *Конституція України*, ухвалено 28 червня 1996, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

Отже, у сучасній правовій науці та практиці актуальності набуло не лише питання взаємодії між органами судової влади та Конституційним Судом у застосуванні Конституції, але й питання розмежування їхніх повноважень. Тому за **мету статті** поставлено розмежувати повноваження органів судової влади та Конституційного Суду під час застосування Конституції як акта прямої дії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з повноваженнями органів судової влади та Конституційного Суду, привертають увагу науковців. Наприклад, В. Лемак досліджував безпосереднє застосування судами Конституції. О. Ободовський аналізував особливості застосування судом норм Конституції замість положень правового акта, що суперечать їй. С. Різник присвятив дисертаційне дослідження темі конституційності нормативних актів, її сутності та методології оцінювання. Окремі аспекти застосування Конституції як акта прямої дії вивчали також А. Рибачук, М. Савчин, М. Мельник та ін. Проте згадані дослідження не приділяють достатньої уваги проблемі розмежування повноважень органів судової влади та Конституційного Суду під час застосування Конституції як акта прямої дії.

Виклад основного матеріалу

1. Конституційна реформа правосуддя 2016–2017 років та її вплив на розмежування повноважень органів судової влади та Конституційного Суду

Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» набрав чинності 30 вересня 2016 року⁴. З цього часу в Конституції вже немає згадки про Конституційний Суд як єдиний орган конституційної юрисдикції. У зв'язку з цим деякі фахівці висловили побоювання щодо можливої підміни судами виключних повноважень Конституційного Суду. Зокрема, суддя Конституційного Суду України М. Мельник висловив окрему думку, згідно з якою це може призвести до збільшення випадків виходу судами за межі їхньої компетенції та створити додаткові перешкоди для належної реалізації виключних завдань конституційної юстиції, а в підсумку – до обмеження прав і свобод людини і громадянина⁵.

⁴ Верховна Рада України, *Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)*, Закон України 1401-VIII, ухвалено 2 червня 2016, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>.

⁵ Конституційний Суд України, *Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України*, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc01d710-16#Text>.

Ще більшої гостроти питання належної реалізації виключних завдань конституційної юстиції набуло після набрання чинності 15 грудня 2017 року новими редакціями Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК), Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС). У нових редакціях статей 7 КАС, 10 ЦПК, 11 ГПК передбачено:

Якщо суд доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції, суд не застосовує такий закон чи інший правовий акт, а застосовує норми Конституції як норми прямої дії.

У такому випадку суд після винесення рішення у справі звертається до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта, що віднесено до юрисдикції Конституційного Суду України⁶.

У порівнянні з попереднім процесуальним законодавством нові редакції кодексів не передбачають наявності «спору» чи «сумніву» у відповідності правового акта Конституції як підстави зупинення провадження та проведення інцидентного конституційного контролю. Раніше такий контроль полягав у тому, що після зупинення провадження у справі суди зверталися до Верховного Суду України для того, щоб він вирішив питання про направлення конституційного подання до Конституційного Суду. І лише після перевірки конституційності правового акта суди відновлювали розгляд справи. Проте, як бачимо в наведених редакціях процесуальних кодексів, нові норми надали правового значення «висновку про суперечність» замість «сумніву у відповідності» правового акта Конституції, який став безпосередньою підставою для застосування Конституції як акта прямої дії.

Такі зміни не мали повсюдної підтримки, про що свідчить їх бурхливе обговорення на пленарному засіданні парламенту. Зокрема, деякі з народних депутатів вкрай негативно оцінювали наслідки надання судам зазначених повноважень. Наприклад, С. Власенко стверджував,

⁶ Верховна Рада України, *Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів*, Закон України 2147-VIII, ухвалено 3 жовтня 2017, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19#Text>.

що це функція, яка їм не належить взагалі⁷. Своє незадоволення щодо такого правового регулювання висловили окремі представники наукової спільноти. Зокрема, М. Савчин зазначив:

Нове процесуальне законодавство встановлює доволі абсурдні правила застосування Конституції України як норми прямої дії, фактично заперечуючи сутність такого принципу. Адже немає сенсу вносити до КСУ конституційне подання після того, як загальний суд вирішить справу по суті. Загалом пряма дія конституції не означає вирішення питання про конституційність положень закону, яке має застосувати загальний суд і воно має істотне значення для вирішення справи по суті. Таке питання може вирішити лише конституційний суд⁸.

Слід погодитися з тим, що питання конституційності правових актів може вирішувати виключно Конституційний Суд. Однак чи заперечують нові редакції ЦПК, ГПК та КАС цей висновок? Відповідь – ні, не заперечують, а навпаки – чітко закріплюють, що питання конституційності правових актів вирішує Конституційний Суд. Відтак висновок про *«абсурдність правил застосування Конституції України»* видається недостатньо переконливим. Що ж до самого конституційного подання, то сенс його направлення в тому, щоб після висновку суду про суперечність правового акта Конституції Конституційний Суд перевірів його конституційність. Визнання такого акта конституційним у подальшому є підставою для перегляду справи, в якій суд не застосував цей акт, за виключними обставинами в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві⁹.

Наведене дає змогу зробити висновок, що описаний механізм створив нормативні передумови для злагодженої взаємодії органів судової влади та Конституційного Суду на різних етапах застосування Основного Закону. Однак

⁷ Олександр Ободовський, «Про застосування судом норм Конституції України замість положень правового акта, що суперечать їй», *Вісник Конституційного Суду України* 3/2018 (2018): 180–181, <https://cutt.ly/q5G1rvI>.

⁸ Михайло Савчин, *Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму* (Ужгород: РІК-У, 2018), <https://cutt.ly/A7NYUCt>.

⁹ Пункт 1 частини п'ятої статті 361 КАС України, пункт 1 частини третьої статті 423 ЦПК України та пункт 1 частини третьої статті 320 ГПК України передбачають таку підставу для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами, як *«встановлена Конституційним Судом України неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду це не виконане»*.

якісне виконання покладених на кожного з цих суб'єктів завдань потребує розмежування їхніх повноважень. Адже твердження про те, що *«немає сенсу вносити до КСУ конституційне подання після того, як загальний суд вирішить справу по суті»*, а також про те, що *«судам передається функція, яка їм не належить взагалі»*, свідчать щонайменше про недостатню увагу до питання розмежування повноважень органів судової влади та Конституційного Суду у застосуванні Конституції як акта прямої дії.

2. Повноваження щодо перевірки правового акта на відповідність та суперечність Конституції, а також конституційність

Поставлена в цій статті мета зумовила необхідність з'ясування, чи згадані в Конституції та процесуальному законодавстві поняття *«(не)суперечність»*, *«(не)відповідність»* та *«(не)конституційність»* є однаковими за змістом, чи ні. Це питання є важливим, оскільки у разі їх ототожнення відбувається перебирання або щонайменше плутанина між повноваженнями органів судової влади та Конституційного Суду, що є неприпустимим.

На відміну від слова *«конституційність»*, яке має виразні риси професійної лексики, слова *«суперечність»* та *«відповідність»* знають усі носії української мови, а тому вони є загальнозживаними. Тлумачний словник української мови пропонує розуміти *«суперечність»* як становище, при якому що-небудь одне виключає інше, **не сумісне** з ним або протилежне йому; **невідповідність** чого-небудь чомусь. *«Відповідність»* же трактується як узгодженість між чим-небудь або повна подібність до кого-, чого-небудь, цілковита схожість у чомусь¹⁰. У такому контексті семантичне значення (не)суперечності та (не)відповідності практично тотожне. Проте якщо ці поняття, на перший погляд, настільки схожі, то залишається незрозумілим, чому конституцієдавець не забезпечив їх уніфікацію під час прийняття Конституції, в якій є випадки використання як одного, так і іншого поняття. Адже уніфікованість термінології – це одна з головних вимог під час розроблення юридичних текстів. З огляду на це виникає потреба встановити, чи набувають ці загальнозживані слова особливого конституційно-правового змісту, який відрізняється від їх звичного використання. Якщо набувають, то якого, і яке місце серед них займає конституційність.

¹⁰ Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980), <http://sum.in.ua/p/9/846/1>.

Слід зауважити, що спроба визначити конституційно-правові відмінності між (не)суперечністю та (не)відповідністю здійснюється не вперше. Наприклад, М. Мельник вже висловив думку, що визнання правового акта таким, що не **відповідає** Конституції, та встановлення факту його **суперечності** Конституції – поняття з неоднаковим змістом¹¹. Розвиваючи такий підхід, зауважимо, що поняття «суперечність» у значенні несумісності правових актів із Конституцією використано в її тексті п'ять разів (виокремлення наше. – О. Г.):

1) «Укладення міжнародних договорів, які **суперечать Конституції України**, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» (частина 2 статті 9 Конституції). Натомість до повноважень Конституційного Суду належить надання висновку **про відповідність Конституції** чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість (частина 1 статті 151 Конституції).

2) «Рішення голів місцевих державних адміністрацій, що **суперечать Конституції та законам України**, іншим актам законодавства України, можуть бути відповідно до закону скасовані Президентом України або головою місцевої державної адміністрації вищого рівня» (частина 8 статті 118 Конституції). До повноважень Конституційного Суду взагалі не належить перевірка актів місцевих органів виконавчої влади.

3) «Нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим та рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим не можуть **суперечити Конституції...**» (частина 2 статті 135 Конституції). Натомість з мотивів **невідповідності нормативно-правових актів** Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції та законам Президент України може зупинити дію цих актів з одночасним зверненням до Конституційного Суду щодо їх **конституційності** (частина 2 статті 137 Конституції).

4) «Конституційний Суд України вирішує питання **про відповідність Конституції України (конституційності) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі**

закон України суперечить Конституції України» (стаття 151-1 Конституції). Із цієї статті випливає, що питання **відповідності законів України** Конституції вирішує Конституційний Суд, а особа, яка звертається з такою скаргою, робить висновок про суперечність цього закону Конституції. Цей приклад є особливо важливим, оскільки підтверджує правонаступність і не випадковість розмежування понять «(не)відповідність» та «(не)суперечність». Адже стаття 151-1 з'явилася в Конституції лише після набрання чинності у 2016 році Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», тобто через 20 років після прийняття Основного Закону.

5) «Законови та інші нормативні акти, прийняті до набуття чинності цією Конституцією, є чинними у частині, що не **суперечить Конституції України**» (пункт 1 Перехідних положень Конституції).

Щодо останнього прикладу, то М. Мельник цілком слушно зазначив таке:

...Для втрати чинності акта на підставі пункту 1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України необхідні лише дві умови: 1) прийняття такого акта до 28 червня 1996 року; 2) його суперечність Конституції України. Тобто, такий акт втрачає чинність на підставі факту прийняття іншого акта вищої юридичної сили (Конституції України), якому він суперечить. Жодних інших умов, у тому числі обов'язкового підтвердження такого факту будь-яким органом державної влади, зокрема Конституційним Судом України, Основний Закон України як акт прямої дії не передбачає.

Цей порядок суттєво відрізняється від встановленого для втрати чинності неконституційними правовими актами, прийнятими після набуття чинності Конституцією України, що відбувається лише з дня прийняття відповідного рішення Конституційним Судом України¹².

Наведений огляд дає змогу констатувати, що в Конституції немає випадків, коли встановлення суперечності правового акта Конституції віднесено до юрисдикції Конституційного Суду. Немає такого повноваження і в профільному Законі України «Про Конституційний Суд України»¹³. Натомість перевірка правових актів на відповідність Конституції пов'язується виключно з повноваженнями Конституційного Суду. Аргументом

¹¹ Конституційний Суд України, *Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій)*, 8 вересня 2016, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc06d710-16#n2>.

¹² Там само.

¹³ Верховна Рада України, *Про Конституційний Суд України*, Закон України 2136-VIII, ухвалено 13 липня 2017, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.

на користь цього твердження є, наприклад, стаття 150 Конституції, яка наділяє Конституційний Суд повноваженням вирішувати питання про відповідність Конституції (конституційність) законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

В інших випадках, коли Конституція визначає повноваження Конституційного Суду, також згадується лише поняття «відповідність», «конституційність». Тому, на відміну від встановлення суперечності, перевірка на відповідність правового акта Конституції завжди супроводжується встановленням конституційності, що свідчить про їх тотожність. Підтверджує цей висновок і будь-яке рішення чи висновок Конституційного Суду, в якому здійснено перевірку правових актів. У резолютивній частині таких актів поруч із висновком про (не)відповідність Конституції правового акта в дужках Суд завжди вказує на його (не)конституційність.

До зміни процесуального законодавства у 2017 році суди¹⁴ висловлювали сумнів або констатували спір щодо відповідності правового акта Основному Закону. Однак цей сумнів не трансформувався у висновок, а виявлений спір судами не вирішувався. Адже його вирішення було і залишається у виключній юрисдикції Конституційного Суду. Тому і сьогодні ЦПК, ГПК та КАС покладають повноваження щодо перевірки конституційності акта, щодо якого суди зробили висновок про суперечність Конституції, на Конституційний Суд. Тут важливо ще раз зазначити, що перевірка на відповідність Конституції прирівнюється до перевірки на конституційність. Тому насправді змін у частині повноважень Конституційного Суду після початку конституційної реформи правосуддя 2016 року не відбулося: він як перевіряв правові акти на відповідність Конституції (конституційність), так і далі це робить. Натомість зміни відбулися в стадії судового процесу, на якій суд звертається до Верховного Суду для направлення конституційного подання щодо конституційності правового акта. Раніше Конституційний Суд розглядав таке конституційне подання до вирішення справи в порядку загального судочинства, а тепер – після вирішення справи в порядку цивільного, господарського чи адміністративного судочинства¹⁵.

¹⁴ До початку конституційної реформи правосуддя 2016 року ці суди називали судами загальної юрисдикції, а після і до сьогодні – судами системи судоустрою.

¹⁵ Для кримінального процесу та справ про адміністративні правопорушення, які розглядають суди, такого механізму в законодавстві не передбачено.

Підсумуємо, що перевірка відповідності правових актів Конституції за визначеним нею переліком, тобто їх конституційності, без сумніву, є виключним повноваженням Конституційного Суду, а конституційно-правовий зміст понять «(не)суперечність» та «(не)відповідність» різних. Натомість встановлення суперечності правових актів Конституції не є виключною прерогативою органів судової влади. Наприклад, встановивши суперечність Конституції та законам України рішень голів місцевих державних адміністрацій, Президент України може скасувати такі рішення. Тому слід зауважити, що в цьому дослідженні встановлення суперечності правових актів Основному Закону розглядається як повноваження саме органів судової влади, яке може мати свої особливості.

Перевірка правового акта на відповідність Конституції здійснюється Конституційним Судом у межах конституційного провадження. Визнання закону чи іншого акта неконституційним має наслідком втрату чинності таким актом з дня ухвалення Конституційним Судом рішення, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення. Тому в минулих редакціях процесуальних кодексів суди висловлювали лише сумнів у відповідності правового акта Конституції через відсутність повноважень перевіряти такі акти на відповідність Основному Закону. Своєю чергою, встановлення судом суперечності після процесуальної реформи 2017 року є підставою для незастосування правового акта, щодо якого зроблено такий висновок, та застосування судом норм Конституції як норм прямої дії в конкретній справі.

Підставою для перевірки правового акта на відповідність Конституції (конституційність) є звернення у встановленій формі уповноваженого суб'єкта, наприклад, Верховного Суду, до Конституційного Суду, на підставі якого відкривається конституційне провадження. Мета такого провадження – перевірити конституційність конкретного правового акта чи його частини. Своєю чергою, підставою для встановлення суперечності є клопотання учасника справи або ініціатива суду у справі, в якій має бути застосовано правовий акт, щодо якого може бути встановлено суперечність Конституції¹⁶. Мета такого провадження – вирішити конкретний юридичний спір чи розглянути іншу справу, що належить до юрисдикції органів судової

¹⁶ Олег Голєв, «Механізм правового регулювання застосування органами судової влади Конституції України як акта прямої дії», *Український часопис конституційного права* 4/2022 (2022): 44, <https://cutt.ly/15INFvE>.

влади, а встановлення (не)суперечності лише сприяє цій меті. На сьогодні такий механізм впроваджений у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві.

Правові наслідки встановлення судом суперечності правового акта – незастосування такого акта в конкретній справі без втрати чинності таким актом. Виняток становлять нормативні акти, прийняті до набуття чинності Конституцією. Адже за пунктом 1 Перехідних положень Основного Закону вони є чинними в частині, що не суперечить Конституції¹⁷. Це єдиний випадок, коли встановлення саме органами судової влади суперечності правового акта може впливати на його чинність. Натомість визнання закону чи іншого акта таким, що не відповідає Конституції (неконституційним), має наслідком втрату чинності таким актом з дня ухвалення Конституційним Судом рішення, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.

3. Проблема перевірки на відповідність Конституції (конституційність) правових актів, які не перевіряє Конституційний Суд

Недостатньо дослідженими залишаються правові акти, які не можна перевірити в межах конституційного провадження. Наприклад, правові акти міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, акти органів місцевого самоврядування. Ймовірно, це одна з причин, чому, як зазначає С. Різник, на сьогодні низка проблем забезпечення конституційності підзаконних правових актів поки що залишається без належного розв'язання¹⁸. Одна з таких проблем – це забезпечення відповідності Конституції підзаконних актів, які не перевіряє Конституційний Суд. Щодо цього в Постанові «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», яку активно цитують науковці та суди, Пленум Верховного Суду України зазначив:

...суд може на підставі ст. 144 Конституції **визнати такими, що не відповідають Конституції** чи законам України, рішення органів місцевого самоврядування, а на підставі ст. 124 Конституції – акти органів державної виконавчої влади: міністерств, відомств, місцевих державних адміністрацій тощо¹⁹ (виокремлення наше. – О. Г.).

¹⁷ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами).

¹⁸ Сергій Різник, «Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні» (дис. д-ра юрид. наук, Київ, 2021), <https://cutt.ly/owZCNoaU>.

¹⁹ Верховний Суд України, Постанова Пленуму 9, 1 листопада 1996, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>.

У такий спосіб Пленум визнав за органами судової влади повноваження визнавати такими, що не відповідають Конституції, рішення органів місцевого самоврядування та акти органів державної виконавчої влади: міністерств, відомств, місцевих державних адміністрацій тощо. Цитування цього положення постанови Пленуму все ще можна знайти в судових рішеннях²⁰, що підсилює науковий інтерес до дослідження проблеми перевірки на відповідність Конституції підзаконних актів, які не перевіряє Конституційний Суд.

На перший погляд, такий підхід Пленуму ніби сприяє утвердженню Основного Закону як акта прямої дії шляхом запобігання ситуаціям, коли орган, який може перевіряти правовий акт на відповідність Конституції, відсутній. Адже Конституційний Суд не наділений повноваженнями перевіряти зазначені правові акти на відповідність Конституції. Проте якщо уважно придивитися до статті 144 Конституції²¹, то в її тексті ми не знайдемо підтвердження висновку про те, що суди наділені повноваженнями визнавати акти органів місцевого самоврядування такими, що не відповідають Конституції. На це звернув увагу і Конституційний Суд, який висловив юридичну позицію про те, що зі змісту частини другої статті 144 Конституції вбачається, що рішення органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб з мотивів невідповідності Конституції або законам України визнаються **незаконними в судовому порядку**²². Така позиція врахована при формуванні повноважень адміністративних судів, які можуть перевіряти нормативно-правові акти суб'єктів владних повноважень **на предмет законності** та відповідності правовим актам вищої юридичної сили²³.

Щодо актів органів державної виконавчої влади, то стаття 124 Основного Закону, на яку посилався Верховний Суд України, перші 20 років після прийняття Конституції встановлювала,

²⁰ Див., наприклад, мотивувальні частини судових рішень Миколаївського окружного адміністративного суду від 12.07.2021 № 540/2521/20, Волинського окружного адміністративного суду від 07.09.2020 № 140/11461/20, Херсонського окружного адміністративного суду від 22.10.2020 у справі № 540/1276/20, Восьмого апеляційного адміністративного суду від 11.01.2021 у справі № 140/6797/20.

²¹ Стаття 144 Конституції. Органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території.

Рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку **з одночасним зверненням до суду**.

²² Конституційний Суд України, Рішення 7-рп/2009, 16 квітня 2009, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09#Text>.

²³ Верховна Рада України, *Кодекс адміністративного судочинства України*, Закон України 2747-IV, ухвалено 6 липня 2005, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

що «юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі». Ймовірно, це дало підстави Верховному Суду України в 1996 році зробити висновок, що суди можуть визнавати такими, що не відповідають Конституції, акти міністерств, місцевих державних адміністрацій тощо. Адже це дійсно можна вважати правовідносинами. Однак тут не враховано, що протягом цього періоду судочинство здійснювали не лише суди (тоді їх іменували судами загальної юрисдикції), але й Конституційний Суд, що послаблює і без того хитку позицію Пленуму.

Уже після набрання чинності 30 вересня 2016 року Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» Конституційний Суд був виведений із системи органів судової влади, а нова редакція статті 124 Конституції обмежила юрисдикцію судів юридичними спорами та кримінальними обвинуваченнями, які не охоплюють перевірку конституційності правових актів, що є юрисдикцією Конституційного Суду. Натомість на підставі статті 5 КАС адміністративні суди можуть визнавати протиправними та нечинними нормативно-правові акти або протиправними та скасовувати індивідуальні акти суб'єктів владних повноважень чи окремі їх положення. Підсумовуючи, можна зазначити, що з часу прийняття Конституції у 1996 році ні суди загальної юрисдикції, ні згодом суди системи sudoустрою не мають повноважень перевіряти жодні правові акти на конституційність.

Отже, слід переглянути позицію Пленуму Верховного Суду України, за якою суди наділені повноваженнями визнавати такими, що не відповідають Конституції, акти, щодо яких Конституційний Суд не здійснює перевірки в межах конституційного провадження. У справах щодо оскарження нормативно-правових актів суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють такі акти на законність та відповідність актам вищої юридичної сили. За наявності підстав ці акти визнаються протиправними та нечинними, а у справах про оскарження актів індивідуальної дії – протиправними і скасовуються.

Натомість в інших адміністративних справах, а також цивільних та господарських справах у разі встановлення суперечності між правовим актом, який регулює спірні правовідносини, та Конституцією, суди не застосовують такий акт, а застосовують норми Конституції як норми прямої дії незалежно від того, чи належить до повноважень Конституційного Суду перевірка такого акта. Саме в такий спосіб, на мою

думку, відбувається доповнення конституційної юрисдикції органами судової влади під час застосування Конституції як акта прямої дії. Втім, С. Різник вважає, що відсутність органу, який здійснює контроль саме за конституційністю правових актів, не відповідає вагомості значення, яке має місцеве самоврядування в Україні²⁴. Тож достатність такого доповнення слід визнати предметом подальших дискусій.

4. Розмежування повноважень органів судової влади та Конституційного Суду в науковій доктрині та судовій практиці

На сьогодні ні в судовій практиці, ні в наукових працях не забезпечено єдності термінологічних підходів щодо визначення повноважень Конституційного Суду та органів судової влади під час застосування Конституції як акта прямої дії. Наприклад, О. Ободовський, характеризуючи новий підхід процесуальних кодексів до безпосереднього застосування Основного Закону, зазначає, що:

він передбачає надання суду права самостійно зробити висновок про відповідність правового акта Конституції України і застосувати (у разі, якщо суд дійде висновку про конституційність правового акта) або не застосувати (якщо суд дійде висновку про неконституційність цього правового акта) зазначений правовий акт²⁵.

Нескладно помітити, що автор ототожнює встановлення відповідності, суперечності правового акта Конституції та його конституційності. Відсутність спроб розмежувати ці повноваження притаманна й іншим науковцям. Зокрема, П. Демчук у статті, присвяченій суддівському розсуду під час встановлення суперечності положень кримінального закону Конституції, обґрунтовує наявність у суду повноважень оцінювати положення кримінального закону на відповідність Конституції²⁶. У висновках до дисертаційного дослідження А. Рибачук припускається схожої помилки, коли виокремлює процесуальні дії «зі встановлення факту суперечності закону чи іншого нормативно-правового акта Конституції через розкриття обов'язку суду перевірити норму закону та іншого нормативно-правового акта на предмет її відповідності Конституції

²⁴ Різник, «Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні», 319.

²⁵ Ободовський, «Про застосування судом норм Конституції України замість положень правового акта, що суперечать їй», 177.

²⁶ Павло Демчук, «Суддівський розсуд під час встановлення суперечності положень кримінального закону Конституції України», *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки* 8 (2021): 19, <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2021.8.16-25>.

під час судового правозастосування»²⁷ (виокремлення наше. – О. Г.).

Незважаючи на серйозну увагу правників до забезпечення точності та уніфікованості під час використання юридичних термінів, наведені неточності радше є поширеною практикою, аніж винятком. Пояснити це можна тривалим нехтуванням у науковому дискурсі питанням розмежування повноважень Конституційного Суду та органів судової влади у світлі встановлення суперечності, відповідності правових актів Конституції та їх конституційності.

Відсутність серйозних наукових розвідок слід визнати однією з причин наявності випадків, коли суди плутають повноваження з перевірки на суперечність та відповідність правових актів Конституції, ототожнюючи їх. Зокрема, у справі № 200/4213/19-а суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що реалізація прав позивача на отримання заборгованості по страхових виплатах була обмежена положеннями постанови Кабінету Міністрів України від 08 червня 2016 року № 365, **які не відповідають та суперечать Конституції**²⁸. Іншим прикладом може бути справа № 759/6629/19, в якій вже **Верховний Суд визнав такими, що не відповідають окремим нормам Конституції**, приписи частини четвертої статті 75 Сімейного кодексу України. Ці положення сімейного законодавства передбачали, що один із подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом²⁹.

У справі № 640/20564/19 Шостий апеляційний адміністративний суд без достатніх повноважень встановив, що до позивача були застосовані норми статті Закону України «Про державну службу», **які не відповідають Конституції**. У такий спосіб суд перебрав на себе повноваження Конституційного Суду. Уже в наступному абзаці постанови суд констатував наявність підстав для звернення до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду подання щодо **конституційності**

відповідних положень Закону України «Про державну службу»³⁰. Це вже свідчить про внутрішню суперечність самого рішення. З одного боку, суд констатує невідповідність правового акта Конституції, на що він, звісно, не має повноважень, а з іншого – все-таки хоче, щоб його перевірів Конституційний Суд. Припускаємо, що причиною такої непослідовності є відсутність ґрунтовних та комплексних спроб осмислити національні нормотворчі підходи до цих категорій і розмежування повноважень органів судової влади та Конституційного Суду.

Окремо слід звернути увагу на випадки, коли вже є рішення Конституційного Суду про неконституційність правового акта. За таких умов наявність у судових рішеннях тверджень про неконституційність чи невідповідність Конституції правового акта є допустимим. Тому це трапляється тоді, коли суд обґрунтовує незастосування закону чи іншого правового акта, який уже визнаний Конституційним Судом неконституційним. Наприклад, у справі № 802/1133/18-а Верховний Суд із посиланням на відповідне рішення Конституційного Суду наголосив на неконституційності словосполучення «дійсної строкової», яке містилося в положеннях частини 3 статті 59 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», за якими:

визначення розміру відшкодування заподіяної внаслідок ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС шкоди при обчисленні пенсії виходячи з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 01 січня відповідного року, поширювалося лише на категорію військовослужбовців, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи під час проходження **дійсної строкової служби** і внаслідок цього стали особами з інвалідністю³¹ (виокремлення наше. – О. Г.).

Може виникнути думка, що описані помилки є несуттєвими та не впливають на правильність вирішення судами справ по суті. Проте розмежування понять «(не)суперечність», «(не)відповідність» та «(не)конституційність» не є схолиастичним, як може здатися на перший погляд, а має практичне значення. Роль судового рішення

²⁷ Андрій Рибачук, «Застосування судами норм Конституції України як норм прямої дії (за матеріалами практики судів адміністративної, господарської та цивільної юрисдикції)» (дис. доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, Київ, 2022), <https://cutt.ly/bwZVS47j>.

²⁸ Перший апеляційний адміністративний суд, Постанова у справі 200/4213/19-а, 1 липня 2019, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82715720>.

²⁹ Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду, Постанова у справі 759/6629/19, 24 червня 2021, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98054751>.

³⁰ Шостий апеляційний адміністративний суд, Постанова у справі 640/20564/19, 30 вересня 2020, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91989219>.

³¹ Верховний Суд у складі колегії Касаційного адміністративного суду, Постанова у справі 802/1133/18-а, 24 листопада 2020, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93053052>.

не обмежується вирішенням конкретного юридичного спору, особливо коли йдеться про акти Верховного Суду. Адже рішення Верховного Суду є одним із засобів забезпечення стабільності та єдності судової практики, оскільки вони усувають наявні розбіжності в правозастосуванні. При цьому єдність і сталість судової практики тісно пов'язані із забезпеченням права кожного на справедливий суд, створюючи для цього необхідну основу, яка полягає в реалізації принципу правової визначеності та забезпеченні розумної передбачуваності судових рішень³².

Висновок про невідповідність правового акта Конституції замість встановлення його суперечності цілком обґрунтовано може розглядатися як перебирання повноважень Конституційного Суду. Як наслідок, використання подібних конструкцій у правозастосовчих актах може призвести до формування уявлення про можливість органів судової влади справді визнавати правові акти неконституційними. У подальшому це може мати негативні наслідки не тільки для правосуддя, але й для системи стримувань і противаг як однієї з гарантій прав людини.

Можливо, саме тому науковці та державні діячі, про яких згадувалося на початку статті, вбачали ризик у наділенні органів судової влади повноваженням перевіряти правові акти на суперечність Конституції. Адже в їхньому розумінні встановлення суперечності правових актів Конституції могло бути рівнозначним перевірці їх на конституційність. Чи розмежування цих понять дозволить переконати критиків нового механізму застосування Конституції в його «безпечності» – покаже час. Однак, обґрунтовуючи «безпечність» такого механізму, зауважимо, що формування судових текстів з урахуванням відмінностей у вказаній термінології дасть змогу уникнути плутанини в повноваженнях органів судової влади та Конституційного Суду.

У будь-якому разі, якщо брати до уваги правове регулювання, то побоювання окремих фахівців щодо перебирання судами виключних повноважень Конституційного Суду внаслідок конституційних трансформацій 2016–2017 років слід визнати щонайменше перебільшеними. Виявлені в цьому дослідженні помилки окремих судів навряд чи можна вважати наслідком недосконалого правового регулювання. Їхньою причиною радше є недостатня поінформованість

суддів, зокрема внаслідок недостатньої уваги науковців до цього питання. Водночас правове регулювання діяльності судів в адміністративному, цивільному та господарському судочинстві не посягає на виключну юрисдикцію Конституційного Суду здійснювати перевірку правових актів на відповідність Конституції. Такий висновок ґрунтується на тому, що судова влада не наділена повноваженнями визнавати такі нормативні акти неконституційними. Суди лише не застосовують закон чи інший правовий акт, який за їхнім висновком суперечить Конституції.

Висновки

За результатами проведеного дослідження зроблено висновок, що повноваження з перевірки правових актів на відповідність Конституції та конституційність є тотожними, а самі поняття «(не)відповідність Конституції» та «(не)конституційність» взаємозамінними. Натомість (не)відповідність та (не)суперечність мають різний конституційно-правовий зміст. Використання цих, на перший погляд, синонімів є підставою для розмежування повноважень органів судової влади та Конституційного Суду, оскільки:

– **перевірку на суперечність правового акта Конституції здійснюють** органи судової влади, а **на відповідність (конституційність)** – Конституційний Суд. Тому суди не мають права робити у своїх судових рішеннях висновки про невідповідність Конституції чи неконституційність правових актів. Такі висновки є виходом за межі суддівських повноважень шляхом перебирання повноважень Конституційного Суду. Це не стосується випадків, коли вже є рішення Конституційного Суду про неконституційність правового акта, який регулює спірні відносини;

– **підставою для перевірки конституційності акта** є звернення уповноваженого суб'єкта до Конституційного Суду, на підставі якого відкривається конституційне провадження. Мета такого провадження – перевірити конкретний правовий акт чи його окремі положення. **Підставою для перевірки правового акта на суперечність** є клопотання учасника справи або ініціатива суду у справі, в якій має бути застосовано такий правовий акт. Мета такого провадження – вирішити конкретний юридичний спір, а встановлення суперечності лише сприяє цій меті. На сьогодні такий механізм нормативно впроваджений у цивільному, господарському та адміністративному видах судочинства;

³² Olha Shylo and Nataliia Hlynska, "The Role of The Supreme Court in the Mechanism of Ensuring the Sustainability and Unity of Judicial Practice: Some Aspects," *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine* 27, no. 3 (2020): 138, [https://doi.org/10.37635/jnalsu.27\(3\).2020.128-141](https://doi.org/10.37635/jnalsu.27(3).2020.128-141).

– **правові наслідки встановлення суперечності правового акта** – незастосування такого акта в конкретній справі без втрати чинності таким актом. Застереження слід зробити щодо нормативних актів, прийнятих до набуття чинності Конституцією, які є чинними в частині, що не суперечить Конституції. Натомість **визнання закону чи іншого акта таким, що не відповідає Конституції (неконституційним), має наслідком втрату чинності** таким актом з дня ухвалення Конституційним Судом рішення, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.

Отже, **перевірка правових актів на відповідність Конституції (конституційність)** – це (1) виключне повноваження Конституційного Суду, (2) яке реалізується в межах конституційного провадження (3) щодо правових актів, перелік яких визначений Конституцією, (4) які втрачають чинність у встановленому порядку у разі визнання неконституційними. **Перевірка правових актів на суперечність Конституції** як повноваження органів судової влади (1) реалізується під час здійснення правосуддя (2) за клопотанням учасника справи або з ініціативи суду (3) щодо правових актів, які мають бути застосовані у справі, але (4) які не застосовуються

в конкретній справі у разі встановлення їх суперечності Конституції без втрати чинності.

За результатами дослідження спростовано поширену позицію про те, що суди наділені повноваженнями визнавати такими, що не відповідають Конституції, акти, щодо яких Конституційний Суд не здійснює перевірки в межах конституційного провадження. У справах щодо оскарження нормативно-правових актів суб'єктів владних повноважень такі акти перевіряються на законність та відповідність актам вищої юридичної сили і за наявності підстав визнаються адміністративними судами протиправними та нечинними, а у справах про оскарження актів індивідуальної дії – протиправними і скасовуються. Натомість в інших справах, зокрема цивільного та господарського судочинства, у разі встановлення суперечності між правовим актом, який регулює спірні правовідносини, та Конституцією суди не застосовують такий акт, а застосовують норми Конституції як норми прямої дії незалежно від того, чи належить до повноважень Конституційного Суду перевірка такого акта. Саме в такий спосіб, на мою думку, відбувається доповнення конституційної юрисдикції органами судової влади під час застосування Конституції як акта прямої дії.

Список використаної літератури

- Верховна Рада України. *Конституція України*. Ухвалено 28 червня 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
- Верховна Рада України. *Кодекс адміністративного судочинства України*. Закон України 2747-IV. Ухвалено 6 липня 2005. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
- Верховна Рада України. *Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)*. Закон України 1401-VIII. Ухвалено 2 червня 2016. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>.
- Верховна Рада України. *Про Конституційний Суд України*. Закон України 2136-VIII. Ухвалено 13 липня 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.
- Верховна Рада України. *Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів*. Закон України 2147-VIII. Ухвалено 3 жовтня 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19#Text>.
- Верховний Суд України. Постанова Пленуму 9. 1 листопада 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>.
- Верховний Суд у складі колегії Касаційного адміністративного суду. Постанова у справі 802/1133/18-а. 24 листопада 2020. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93053052>.
- Верховний Суд у складі колегії Касаційного цивільного суду. Постанова у справі 759/6629/19. 24 червня 2021. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98054751>.
- Голєв, Олег. «Механізм правового регулювання застосування органами судової влади Конституції України як акта прямої дії». *Український часопис конституційного права* 4/2022 (2022): 38–56. <https://doi.org/10.30970/jcl.4.2022.5>.
- Демчук, Павло. «Суддівський розсуд під час встановлення суперечності положень кримінального закону Конституції України». *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки* 8 (2021): 16–25. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2021.8.16-25>.
- Конституційний Суд України. Рішення 7-рп/2009. 16 квітня 2009. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09#Text>.
- Конституційний Суд України. Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc01d710-16#Text>.
- Конституційний Суд України. Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій). 8 вересня 2016. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc06d710-16#n2>.
- Лемак, Василь. «Безпосереднє застосування судами Конституції України: основні проблеми». У *Застосування судами Конституції України: доктрина і практика*, 77–93. Київ: ВАІТЕ, 2022. <https://cutt.ly/l5zOHqc>.
- Ободовський, Олександр. «Про застосування судом норм Конституції України замість положень правового акта, що суперечать їй». *Вісник Конституційного Суду України* 3/2018 (2018): 175–188. <https://cutt.ly/q5G1rvI>.
- Перший апеляційний адміністративний суд. Постанова у справі 200/4213/19-а. 1 липня 2019. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82715720>.
- Рибачук, Андрій. «Застосування судами норм Конституції України як норм прямої дії (за матеріалами практики судів адміністративної, господарської та цивільної юрисдикції)». Дис.

- доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2022. <https://cutt.ly/bwZVS47j>.
- Різник, Сергій. «Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні». Дис. д-ра юрид. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка МОН України, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2021. <https://cutt.ly/owZCHOaU>.
- Різник, Сергій. «Застосування судами України презумпції конституційності під час здійснення правосуддя». У *Застосування судами Конституції України: доктрина і практика*, 215–227. Київ: ВАІТЕ, 2022. <https://cutt.ly/15zOHqс>.
- Савчин, Михайло. *Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму*. Ужгород: РІК-У, 2018. <https://cutt.ly/A7NYUCt>.
- Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). <http://sum.in.ua/p/9/846/1>.
- Шостий апеляційний адміністративний суд. Постанова у справі 640/20564/19. 30 вересня 2020. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91989219>.
- Shylo, Olha, and Nataliia Hlynska. “The Role of The Supreme Court in the Mechanism of Ensuring the Sustainability and Unity of Judicial Practice: Some Aspects.” *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine* 27, no. 3 (2020): 128–141. [https://doi.org/10.37635/jnalsu.27\(3\).2020.128-141](https://doi.org/10.37635/jnalsu.27(3).2020.128-141).

Bibliography

- Constitutional Court of Ukraine. Decision 7-rp/2009. Adopted April 16, 2009. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09#Text> [in Ukrainian].
- Constitutional Court of Ukraine. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Melnyka M. I. stosovno Vysnovku Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za zvernenniam Verkhovnoi Rady Ukrainy pro nadannia vysnovku shchodo vidpovidnosti zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosuddia) vymoham statei 157 i 158 Konstytutsii Ukrainy [Dissenting Opinion of Judge of the Constitutional Court of Ukraine Melnyk M. I. on the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for an opinion on the compliance of the draft law on amendments to the Constitution of Ukraine (regarding justice) with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc01d710-16#Text> [in Ukrainian].
- Constitutional Court of Ukraine. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Melnyka M. I. stosovno Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 08.09.2016 № 6-rp/2016 (u spravi pro zavchasne spovishchennia pro provedennia publichnykh bohosluzhin, relihiinykh obriadiv, tseremonii ta protsesii) [Dissenting Opinion of the Judge of the Constitutional Court of Ukraine Melnyk M. I. on the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated 08.09.2016 No. 6-rp/2016 (in the case of advance notification of public worship, religious rites, ceremonies, and processions)]. September 8, 2016. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc06d710-16#n2> [in Ukrainian].
- Demchuk, Pavlo. “Judge’s Discretion in Identifying Contradiction in Provisions of the Criminal Code to the Constitution of Ukraine.” *NaUKMA Research Papers. Law* 8 (2021): 16–25. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2021.8.16-25> [in Ukrainian].
- Dictionary of the Ukrainian Language. Academic explanatory dictionary (1970–1980). <http://sum.in.ua/p/9/846/1> [in Ukrainian].
- First Administrative Court of Appeal. Resolution in case 200/4213/19-a. Adopted July 1, 2019. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82715720> [in Ukrainian].
- Holiev, Oleh. “Legal Regulation Mechanism of Applying The Constitution of Ukraine as an Act of Direct Effect by Judicial Authorities.” *Ukrainian Journal of Constitutional Law* 4/2022 (2022): 38–56. <https://doi.org/10.30970/jcl.4.2022.5> [in Ukrainian].
- Lemak, Vasyl. “Bezposerednie zastosuvannia sudamy Konstytutsii Ukrainy: osnovni problem” [“Direct application of the Constitution of Ukraine by the courts: the main problems”]. In *Zastosuvannia sudamy Konstytutsii Ukrainy: doktryna i praktyka [Application of the Constitution of Ukraine by the Courts: Doctrine and Practice]*, 77–93. Kyiv: VAITE, 2022. <https://cutt.ly/15zOHqс> [in Ukrainian].
- Obodovskyi, Oleksandr. “On the application by court of norms of the Constitution of Ukraine instead of the provisions of legal act that contradict it.” *Journal of the Constitutional Court of Ukraine* 3/2018 (2018): 175–188. <https://cutt.ly/q5G1rvI> [in Ukrainian].
- Riznyk, Serhii. “Constitutionality of legal acts: essence, evaluation methodology and providing system in Ukraine.” Thesis for the degree of Doctor of Legal Sciences, speciality 12.00.02 “Constitutional Law; Municipal Law”, Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine, V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2021. <https://cutt.ly/owZCHOaU> [in Ukrainian].
- Riznyk, Serhii. “Zastosuvannia sudamy Ukrainy prezumptsii konstytutsiinosti pid chas zdiisnennia pravosuddia” [“Application of the Presumption of Constitutionality by the Courts of Ukraine in the Administration of Justice”]. In *Zastosuvannia sudamy Konstytutsii Ukrainy: doktryna i praktyka [Application of the Constitution of Ukraine by the Courts: Doctrine and Practice]*, 215–227. Kyiv: VAITE, 2022. <https://cutt.ly/15zOHqс> [in Ukrainian].
- Rybachuk, Andrii. “Application of the norms of the Constitution of Ukraine by the courts as norms of direct action (based on the practice of courts of administrative, commercial, and civil jurisdictions).” Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in speciality 081 – Law. Kyiv, 2022. <https://cutt.ly/bwZVS47j> [in Ukrainian].
- Savchyn, Mykhailo. *Modern constitutionalism tendencies in the context of globalization and legal pluralism*. Uzhhorod: RIK-U, 2018. <https://cutt.ly/A7NYUCt> [in Ukrainian].
- Shylo, Olha, and Nataliia Hlynska. “The Role of The Supreme Court in the Mechanism of Ensuring the Sustainability and Unity of Judicial Practice: Some Aspects.” *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine* 27, no. 3 (2020): 128–141. [https://doi.org/10.37635/jnalsu.27\(3\).2020.128-141](https://doi.org/10.37635/jnalsu.27(3).2020.128-141).
- Sixth Administrative Court of Appeal. Resolution in case 640/20564/19. Adopted September 30, 2020. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91989219> [in Ukrainian].
- Supreme Court of Ukraine. Resolution of the Plenum 9. Adopted November 1, 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text> [in Ukrainian].
- Supreme Court as constituted by the panel of the Civil Court of Cassation. Resolution in case 759/6629/19. Adopted June 24, 2021. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98054751> [in Ukrainian].
- Supreme Court as part of the collegium of the Administrative Court of Cassation. Resolution in case 802/1133/18-a. Adopted November 24, 2020. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93053052> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. *Constitution of Ukraine*. Adopted June 28, 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. *Code of Administrative Procedure of Ukraine*. Law of Ukraine 2747-IV. Adopted July 6, 2005. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. *On Amendments to the Constitution of Ukraine (regarding Justice)*. Law of Ukraine 1401-VIII. Adopted June 2, 2016. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. *On the Constitutional Court of Ukraine*. Law of Ukraine 2136-VIII. Adopted July 13, 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. *On Amendments to the Economic Procedure Code of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and Other Legislative Acts*. Law of Ukraine 2147-VIII. Adopted October 3, 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19#Text> [in Ukrainian].

Oleh Holiev

DIFFERENTIATION OF POWERS OF THE JUDICIARY AND THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE IN THE APPLICATION OF THE CONSTITUTION AS AN ACT OF DIRECT EFFECT

Abstract

One of the conditions for effective interaction between the judiciary and the Constitutional Court of Ukraine is a clear determination and differentiation of their powers in the application of the Constitution of Ukraine as an act of direct effect. This differentiation helps to avoid duplication of powers, thereby contributing to the coordinated activities of these authorities and ensuring legal certainty. Therefore, the article examines the issues related to the differentiation of powers between the judiciary and the Constitutional Court of Ukraine in the application of the Constitution of Ukraine as an act of direct effect.

The research focuses on the amendments to the Constitution of Ukraine in 2016 (on justice) and the reform of procedural legislation at the end of 2017. These amendments established a new mechanism of direct application of the Constitution of Ukraine by the judiciary, creating new challenges not only in terms of interaction but also in the differentiation of powers between the judiciary and the Constitutional Court of Ukraine. In the context of these changes, the author substantiates the differentiation of powers to verify legal acts for contradiction and compliance with the Constitution of Ukraine, as well as constitutionality, and formulates a definition of the relevant powers.

It is concluded that the judiciary is responsible for the verification of a legal act's contradiction to the Constitution of Ukraine, while the Constitutional Court of Ukraine is responsible for the verification of its compliance (constitutionality). The ground for verifying the constitutionality of an act is an appeal of an authorized subject to the Constitutional Court of Ukraine. The basis for the judicial authorities to verify a legal act for contradiction is a motion of a party to a case or the initiative of a court in civil, commercial, or administrative cases in which such a legal act is to be applied. The legal consequences of a contradiction of a legal act include the non-application of such an act in a particular case without the loss of legal force, except for normative acts adopted before the entry into force of the Constitution of Ukraine, as they are valid to the extent that they do not contradict it. In contrast, the recognition of a law or other act as non-compliant with the Constitution (unconstitutional) results in the invalidation of such an act from the date of the Constitutional Court's decision, unless otherwise provided by the decision itself, but not earlier than the date of its adoption.

It is proved that it is necessary to review the position that the courts are authorized to recognize acts non-compliant with the Constitution of Ukraine, which the Constitutional Court of Ukraine does not verify within the framework of constitutional proceedings.

Keywords: constitutionality, compliance with the Constitution, contradiction to the Constitution, justice, constitutional proceedings.

Матеріал надійшов 06.03.2024

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)